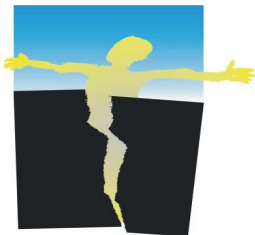

HELSINKI Bulletin

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Rige od Fere 20, 11000 Beograd, Srbija
tel./fax +381 11 30 32 408; e-mailoffice@helsinki.org.rs;
www.helsinki.org.rs

Br. 51 • Decembar 2009.

Statut Vojvodine: Prvi značajan iskorak ka modernizaciji i decentralizaciji

Usvajanje statuta Vojvodine je ipak od prvorazrednog značaja, jer afirmiše tendenciju koju više ništa ne može poništiti. Uprkos svim opstrukcijama i odlaganjima, usvajanje Statuta Vojvodine je korak ka uspostavljanju novog okvira koji će joj omogućiti bolje korišćenje vlastitih resursa, kao i mogućnosti koje joj pruša EU, posebno kada je reč o regionalnom razvoju.

Istovremeno, pobedila je struja koja Srbiju vidi kao decentralizovanu modernu državu. To će svakako biti podstrek i drugim regionima da krenu u debeogradizaciju i decentralizaciju.

Usvojeni statut ne izlazi iz okvira koji predviđa Ustav Srbije iz 2006 godine. Međutim, nadležnosti koje je dobila, Vojvodina neće moći delotvorno da primenjuje, ako ne bude raspolagala svim potrebnim resursima. Pošto Zakonom o nadležnostima nisu rešena neka ključna pitanja, poput imovine i finansija, tek će se pokazati kako će u praksi izgledati implementacija većeg stepena nadležnosti.

Konzervativni blok na čelu sa Vojislavom Koštunicom, koji je još uvek najreprezentativniji ideolog te orijentacije, u Statutu vidi opasnost od novog separatizma. Najglasniji protivnici Statuta su, osim njegove partije, narodnjaci i radikali, kao i Srpska akademija nauka i umetnosti (SANU) i Srpska pravoslavna crkva

(SPC), kao i pojedini univerzitetski krugovi. Autnomaši će i dalje imati ozbiljne opstrukcije s te strane u svakoj novoj situaciji kada se budu rešavala pitanja vezana za autonomiju Vojvodine.

Bitka oko Statuta

Skupština Vojvodine proglasila je novi Statut AP Vojvodine 19. novembra, a 30. novembra, Republička skupština je usvojila Zakon o utvrđivanju nadležnosti Vojvodine i potvrdila novi statut. Za Zakon o nadležnostima glasalo je, od prisutna 163 poslanika, njih 138, a za Statut jedan poslanik manje. Glasanju nisu prisustvovali narodnjaci Tomislava Nikolića.

Uprkos oštroj medijskoj kampanji protiv Statuta, sam čin usvajanja nije praćen izrazitijim reakcijama u javnosti. Višemesečna kampanja u kojoj je, po rečima Tamaša Korheca, pokrajinskog sekretara za upravu, propise i nacionalne manjine, bilo toliko niskih udaraca, ponižavanja, neprincipijelnosti i nestručnosti,¹ svakako je ostavila trag. Ne treba smetnuti sa uma ni činjenicu da usvojenim rešenjima nisu zadovoljni ni autonomaši, ali ni njihovi protivnici – prvi, jer su dobili manje nego što su tražili, a drugi jer je prvima, po njihovom

¹ „Beogradske nacionaliste boli dogovor vojvođanskih Srba, Mađara, Hrvata...“, *Dnevnik*, 5. decembar 2009.

mišljenju, dato više nego što bi im oni ikada dali.

Statut je od trenutka usvajanja u pokrajinskom parlamentu (oktobar 2008) bio žestoko osporavan i politički kriminalizovan. Napori predsednika vojvođanske skupštine Šandora Egerešija da u nekoliko srbijanskih gradova predstavi Statut i na taj način suzbije negativne propagandne efekte kampanje nisu urodila plodom, jer se ključni otpori nisu ni krili u unutrašnjosti Srbije, nego u Beogradu.²

Odnos političkog Beograda prema predlozima i inicijativama iz Vojvodine, kao i prema samom statutu, je pre svega odnos prema jednom krupnijem pitanju - decentralizaciji Srbije. Prema rečima Vladimira Gligorova, odnos prema decentralizaciji u suštini je pitanje odnosa Beograda prema količini vlasti kojom želi da raspolaže: „U Srbiji postoji velika tendencija ka centralizaciji, naprosto stoga što to centralnoj vladi, predsedniku, administraciji, policiji, vojsci, crkvi, svima, daje veću vlast... Postoji veliki otpor prenošenju vlasti na niže nivoe, posebno ako bi to bili trajni i nepromenljivi prenosi“.³

Otpor konzervativaca

U otporu „vojvođanskim aktima“, Statutu pre svega, homogenizovao se jedan deo intelektualaca, partijske desnice, crkve, raznih nadripatriotskih organizacija i tzv. Analitičara. Otpor je pojačan i činjenicom da su, pre usvajanja Statuta od strane vojvođanskog parlamenta, i Kosovo, i Crna Gora proglasili nezavisnost... U Vojvodini već postoji separatistička ideologija, tvrdi Slobodan Antičić i upozorava da će usvajanjem „kriptofederalističkog Statuta“, ustavno jedinstvo biti „razbijeno stvaranjem institucionalnog 'korpus separatuma'“. Usvajanjem Statuta, Vojvodina će, smatra on, postati „(polu)država, sa dovoljno resursa da njena elita, ako zaželi, sutra može da ponovi put kojim su već prošli slovenački i crnogorski separatisti.

² Dnevnik, 28. novembar 2009.

³ Dnevnik, 2. septembar 2009.

Dovoljno će joj biti da preuzme već razvijenu secesionističku ideju, stavi u pogon dobijene medijske, institucionalne i novčane resurse i – još jedna država na tlu Srbije je tu“.⁴

Predlog statuta i naknadno pripremljeni Zakon o nadležnostima predstavljaju, po mišljenju Vojislava Koštunice, šefa DSS, „vraćanje Srbije u status paralizovane poludržave. To je korak u pravcu federalizacije, odnosno razgradnje Srbije po uzoru na ustavni sistem iz 1974. godine“.⁵ Sadašnja vlast, smatra nekadašnji premijer, daruje Vojvodini elemente državnosti i pretvara je u državu u državi.⁶ Sličnog mišljenja je i Miroslav Alimpić, profesor novosadskog Univerziteta: aktualna vlast priprema uslove za odvajanje Vojvodine od Srbije; „autonomisti (ili njihovi politički naslednici) znatno su evoluirali; više ne zahtevaju samo političku, ekonomsku i kulturnu autonomiju, već potpuno odvajanje od Srbije, stvaranje posebne republike, sa svim obeležjima i prerogativima samostalne države“.⁷ Srbiji su, primećuje Alimpić, potrebni red, rad, mir, disciplina i politička stabilnost, a dobro i brzo rešenje da se do toga dođe sastoji se u povlačenju iz procedure sve(ga) što se odnosi na Vojvodinu. Sa stavom da se „neustavni predlog statuta povuče iz skupštinske procedure, vrati u pokrajinski parlament i usaglasa sa Ustavom“⁸ bili su saglasni i predstavnici DSS.

Drugi način da „vojvođanski separatisti“ ostvare svoje ciljeve sastoji se, po mišljenju njihovih kritičara, u formiranju „kriptodržavnih institucija“, poput Vojvođanske akademije nauka i umetnosti (VANU). Ukazujući na simboličnu važnost odredbi o VANU, Antičić naglašava da se „ponovno oživljavanje VANU mora doživeti kao simboličan uvod u stvaranje nove države i nacije“. Zbog toga što je Srbija isuviše mala zemlja, „ideja stvaranja regionalnih akademija nauka je besmislena“ i ne može se, ni naučno, ni funkcionalno opravdati.⁹

⁴ www.nspm.rs.

⁵ Večernje novosti, 12. novembar 2009.

⁶ Isto.

⁷ Miroslav Alimpić: „Srbija i Vojvodina – narodu se mora reći istina“, na: www.nemasale.rs.

⁸ „Napišite novi statut, kozmetika nije rešenje“, Dnevnik, 12. oktobar 2009.

⁹ Slobodan Antičić: „Bitka za Vojvodinu“, www.nspm.rs.

Zabrinutost zbog stvaranja VANU iskazao je i Sveti sinod SPC koji je u svom saopštenju naveo da je „protivustavno osnivanje tzv. Vojvođanske akademije nauka i umetnosti učinjeno u nameri da se vojvođanskim Srbima prida posebni narodnosni, tj. nacionalni identitet“. Osim toga, Sveti sinod izražava „veliku zabrinutost za suverenitet i teritorijalni integritet države Srbije, koji je najpre teško narušen, nadamo se samo privremeno, nasilnim otimanjem i okupacijom Kosova i Metohije, a potom i pokušajem da se od Autonomne pokrajine Vojvodine načini nova država u državi“. Kako se i po oceni Svetog sinoda „ovim Predlogom statuta AP Vojvodine započinje novo rasparčavanje i razaranje već smanjene i ubogaljene srpske države“, umoljavaju se predsednici Republike, Vlade i Skupštine, da „ovaj naš dopis i zahtev iznesete na zasedanje Skupštine, na kome će biti raspravljano o ovom pitanju, u nadi da će mu poslanici posvetiti dužnu pažnju i da će ovom očiglednom protivustavnom aktu uskratiti svoju podršku i potvrdu“.

Poslednji nasrtaji na statut

Na dan predviđen za glasanje o Zakonu o nadležnostima i potvrdi Statuta, predsedniku Republike i poslanicima narodne skupštine otvorenim pismom obratili su se Đorđe Vukadinović i Slobodan Antić. U pismu ovaj ideološki dvojac Nove srpske političke misli upozorava da se proces decentralizacije u Srbiji odvija stihijno i bez jasne koncepcije, te da nisu jasno sagledane sve posledice odricanja velikog broja važnih državnih nadležnosti. „Današnja Srbija je isuviše mala zemlja za ‚region‘ kakav je Vojvodina... Utemeljenjem državolikog entiteta od 2 miliona stanovnika severno od Save i Dunava, unutar Srbije se stvara jedan para-državni organizam i – tempirane institucionalne bombe sa odloženim dejstvom“. Autori pisma izražavaju bojazan da će se u slučaju povoljnih međunarodnih okolnosti „novostvoreno birokratsko čudovište veoma lako izmetnuti u nekakvu pseudonaciju i pseudodržavu“, stoga

na predsednika Republike i narodne poslanike apeluju da uskrate „podršku ovakvoj pogubnoj koncepciji, decentralizacije Srbije“.¹⁰

U skupštinskoj raspravi Tomislav Nikolić, lider SNS, je pitao: „Dokle mislite da razvijate takozvanu autonomiju, a da vam niko ne prigovori da je to stvaranje države u državi“, kao i „kako to da samo Vojvodina neguje evropske vrednosti? Šta smo mi ostali? Divljaci?“¹¹ Statut Vojvodine, poručio je Slobodan Samardžić, potpredsednik DSS, ima kvaziustavnu strukturu, jer ima preambulu i kategoriju građani Vojvodine, što Ustav ne poznaje, određuje teritoriju, simbole, glavni grad, imovinu... Pošto se Vojvodini poverava i preko stotinu nadležnosti sa nivoa Srbije, dobićemo, podseća Samardžić, Srbiju sastavljenu, u političkom i upravljačkom smislu, iz dva dela - uže Srbije „iz vremena brionske Jugoslavije“ i Vojvodine.¹² Po rečima Dragana Todorovića, potpredsednika SRS, potvrda statuta će biti jedan od najštetnijih istorijskih poteza Vlade, „čak štetniji od okupacije Kosova“. „Kosovo nam je oteto na silu, a Vojvodinu ćemo dati našim blagoslovom i pristankom. Ovim se Srbija odriče Vojvodine i utire put novoj federalnoj jedinici.“¹³ „Ne volim ovu zgradu“, priznala je Gordana Pop Lazić (SRS), „jer su ovde samo nestajale države. Ovo je istorijska sednica, a vi gospodine Cvetkoviću, ući ćete u istoriju zahvaljujući sporazumu Cvetković - Čanak“.¹⁴

„Autonomija da, država u državi ne“ – ovako je u raspravi maksimu poslaničke grupe Socijalističke partije Srbije i Jedinствene Srbije, samouvereno izrazio Branko Ružić. I pre nego je u Narodnoj skupštini počela rasprava, socijalisti nisu krili svoj trijumfalizam. Naime, Predlog statuta o kome se vodila rasprava u skupštini razlikuje se od predloga, koji je vojvođanski parlament usvojio 14. oktobra 2008. godine, jer su u pravno-tehničkoj korekciji statuta usvojeni amandmani SPS. Tim povodom Ivica Dačić, šef SPS, je izjavio: „Ovo je najveći poraz autonomaša posle dve

¹⁰ www.nspm.rs .

¹¹ Na deluje primena, a ne promena Ustava“, *Dnevnik*.

¹² *Glas javnosti*, 25. novembar 2009.

¹³ *Glas javnosti*, 25. novembar 2009.

¹⁴ *Danas*, 25. novembar 2009.

decenije. Propala je njihova koncepcija o Vojvodini kao republici. Ako neko misli da je dobio republiku time što je dobio Vojvođansku akademiju nauka i umetnosti, onda je on veliki marketinški majstor“.¹⁵

Slobodan Antić je takodje, komentarisao novi tekst Statuta, ističući da su izbačene najstrašnije odredbe, te da Statut “više ne može da bude sredstvo mobilizacije i integracije opozicije... Opozicija će svakako nastaviti sa napadima na Statut. Ali posle Dačićevih izmena biće teško ubediti javnost da je ovaj dokument toliko poguban da zavređuje vaninstitucionalni angažman”. Opozicija bi stoga, poručuje Antić, morala da se usredsredi na Zakon o prenosu nadležnosti, jer se njime postavljaju temelji institucija u Vojvodini čija će elita, u težnji da maksimalizuje svoju moć, nastojati da preuzme sve nadležnosti koje može da dobije. Zato je, po Antiću, zadatak opozicije, a interes ove zemlje i naroda, da autonomna birokratija dobije što manja ovlašćenja i što manje novca.¹⁶

Reakcije autonomaša

Iako je Statut usvojen, autonomaši nisu zadovoljni: „Mi se i danas zalažemo”, izjavio je Ištvan Pastor, predsednik Saveza vojvođanskih Madjara (SVM), “za autonomiju Vojvodine koja znači zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast”. “Za nas je ovaj statut manje-više nevažan i ne predstavlja nikakvo dostignuće”, poručio je Nanad Čanak, vođa LSV, “jer u tom aktu nema ni pomena od zakonodavne, sudske i izvršne vlasti, niti se pominju izvorni prihodi i imovina. A to su pet osnovnih zahteva Lige, kada je u pitanju najviši pravni akt APV”.¹⁷

Izrečeno je još niz oštrih ocena. Na primer, da centralistička i nacionalistička Srbija na Statutu pokazuje moć jačega, da ponižava Vojvodinu i sve što je vojvođansko.¹⁸

¹⁵ *Večernje novosti*, 13. novembar 2009.

¹⁶ “Bitka za Vojvodinu”, www.nspm.rs

¹⁷ „Ko krši Ustav Srbije“, *Dnevnik*, 16. oktobar 2009.

¹⁸ Đorđe Subotić: „Unutrašnji kolonijalizam“, intervju e-novinama.

Sam Predlog statuta je ocenjen kao: “pravno paradni akt”, bez ikakvog pravno respektabilnog karaktera. U političkom smislu, Statut je označen kao pristanak na inferioran status i političko poniženje, dok je u faktičkom smislu viđen kao “akt zadržavanja debele pokrajinske administracije koja suštinski ne odrađuje svoj posao, jer Vojvodina nema odgovarajuće nadležnosti”.¹⁹

Suštinski gledano Vojvodina neće, po mišljenju Radivoja Stepanova, profesora na novosadskom Univerzitetu, dobiti novim, kao ni starim statutom, ništa što bi opravdalo njeno postojanje i korist. Jer, “treba znati da Narodna skupština nije nezadovoljna samo ovim Predlogom statuta, ona je nezadovoljna svakim predlogom statuta, ona je nezadovoljna što Vojvodina postoji, što se tako zove”. Stepanov smatra da “Vojvodini nije potreban statut, nego ustav!” Slično misli i Đorđe Subotić, predsednik Vojvođanskog kluba: “Potreban je ustav koji će definisati njenu državnost, sa zakonodavnim, izvršnim i sudskim nadležnostima, pravo raspolaganja imovinom, izvornim prihodima, prirodnim i radom stečenim resursima”.²⁰ Na pitanje zašto političari na vlasti ne razmišljaju o ustavu Vojvodine, Stepanov je ponudio sledeći odgovor: “Zato što oni, kao i svi autoritarni vlastodršci, državu shvataju u krajnje nakaradnoj, pojednostavljenoj i pragmatičnoj formulaciji: Država, to znači držati i ne dati!”²¹ SDPV je Statut Vojvodine nazvao mizernim, podzakonskim aktom, a za Zakon o utvrđivanju nadležnosti je rečeno da nosi lažno ime, jer je to zakon o poverenim poslovima, istaknuto je i da je pitanje Vojvodine još uvek na dnevnom redu i da Srbija, sa ovakvim Ustavom, ne može da se uspostavi kao moderna država.²²

¹⁹ Marko Karadžić: „Živimo ustavnu krizu“, e-novine. Sličnog je mišljenja i Đorđe Subotić: „Ovakva autonomija ne koristi građanima Vojvodine, ali koristi određenom broju aparatčika, u klijentelističke i partijske svrhe i ima ulogu sigurne kuće za zbrinjavanje partijskih kadrova”.

²⁰ Đorđe Subotić: „Unutrašnji kolonijalizam“, intervju e-novinama. Subotić smatra da je Vojvodina kao federalna jedinica u sastavu federalne Srbije prava mera vojvođanske autonomije.

²¹ Radivoje Stepanov: „Koga Milošević ujede i Tadića se plaši“, intervju e-novinama.

²² Saopštenje Socijaldemokratske partije Vojvodine od 5. decembra 2009.

Razlike unutar DS

Oštri napadi i diskvalifikacija Predloga statuta kao protivustavnog akta doveli su i do podela unutar Demokratske stranke (DS). Jer, DS kao najjača stranka vladajuće koalicije je i odlučila o sudbini Statuta. Medjutim, unutar same stranke - Beograda i Novog Sada - postoje značajne razlike. Bojan Pajtić je ključni čovek DS u Vojvodini i doprineo je mnogo odbrani Statuta od beogradskih centralista u stranci. Osim toga, DS nije išla na zaoštavanje, jer je njena izborna baza upravo Vojvodina i nije mogla da preuzme rizik dezavuisanja Bojana Pajtića.

Stranke koje se zalažu za široku autonomiju Vojvodine nemaju, po rečima Ištvana Pastora, partnera u Beogradu, čak ni u onim krugovima koji na sva usta govore o decentralizaciji, regionalizaciji i evropskim integracijama. Pastor smatra da je čitavih 13 meseci bilo potrebno da se "prelomi priča unutar DS, jer se veliki broj ljudi unutar DS po načinu poimanja uređenosti Republike Srbije ne razlikuje od radikala ili narodnjaka. Oni su isto tako zagovornici Srbije kao strogo centralizovane države, u kojoj se sve odluke i resursi donose i raspodeljuju u Beogradu."²³

Boris Tadić i vrh DS pokazuju se kao vrlo loše političke računčizije, napominje Milenko Perović, profesor novosadskog Univerziteta. Oni vrlo dobro znaju da su na poslednjim izborima dobili zahvaljujući biračkom telu Vojvodine i umesto da visokim stepenom autonomije još više ojačaju pretpostavke svojih budućih pobeda, oni rade potpuno suprotno: potkopavaju vlastite temelje, udvarajući se nacionalističkim političkim grupacijama. Perović ocenjuje da po pitanju Statuta, Tadić i demokrate nisu u stanju da povežu dva sukcesivna i konzistentna poteza, jer stalno glavinjaju tamo-amo, sve moleći boga da se stvar sa Vojvodinom nekako završi, bez štete po njih.²⁴ Neuporedivo oštrij je bio Miroslav Ilić

²³ „Statut na granici trpeljivosti“, *Dnevnik*, 10. novembar 2009.

²⁴ „Tadić je samo trubač kruga dvojke“, intervju Milenka Perovića, www.autonomija.info.

(SDPV), koji je i DS, i njenog predsednika, optužio – DS zato što je “lagala građane Vojvodine predstavljajući se kao progresivna, proevropska snaga koja će ispraviti pogubnu politiku iz devedesetih godina”, a Borisa Tadića da je u uništavanju političkog subjektiviteta Vojvodine otišao dalje i od Slobodana Miloševića.²⁵

Rasprava o statutu Vojvodine pokazala je da među ključnim političkim akterima nema konsenzusa oko toga kakav model decentralizacije treba primeniti u Srbiji. U “tihom političkom ratu” povodom Statuta ispoljile su se koncepcijske razlike: jedni teže centralizaciji i monopolizaciji vlasti, a drugi širokoj, opsežnoj decentralizaciji i demetropolizaciji Srbije. Prvi se demagoški kriju iza srpstva, naglašene nacionalne patetike i brige za integritet i suverenitet Srbije, drugi referiraju na otvoreno društvo, efikasnu administraciju, ustanove i tržišnu privredu.

U društvu bez jasne strategije razvoja države, u opštoj dezorijentaciji ni autonmaši se nisu najbolje snašli: kako da se efikasno suprotstave smišljenom oduglovačenju da se Statut stavi na dnevni red parlamenta. Pokazalo se da pokrajinske vlasti nemaju koncept da se suprotstave otezanju i odlaganju potvrde Statuta. Pominjane su četiri mogućnosti – obraćanje Ustavnom sudu Srbije, raspisivanje pokrajinskog referenduma, uključivanje pitanja statuta u proces evropskih integracija i, napokon, raspuštanje pokrajinske skupštine.

Svečanim proglašenjem statuta “bitka za Vojvodinu” još uvek nije okončana. Nadležnosti koje je dobila, Vojvodina neće moći na delotvoran način da primenjuje, ako ne bude raspolagala za to potrebnim resursima.

Rešavanje problema vezanih za funkcionisanje autonomije dovešće do novih polemika, napada i optužbi. Nije mali broj onih koji će u vojvodanskoj imovini i prihodima videti stvaranje materijalne baze za sprovođenje, samo njima poznatog, “separatističkog programa”.

²⁵ Saopštenje za medije, 22. septembar 2009.